

Nr 205.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1938/39 till värme- och ventilationsanläggningar i operabyggnaden m. m.; given Stockholms slott den 3 mars 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1938.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och handelsdepartementen anför härefter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg följande:

Enligt kontrakt den 28 februari 1908 mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt kungl. teaterns aktiebolag, å andra sidan, skall yttre underhållet av teaterbyggnaden bestridas av Kungl. Maj:t och kronan genom överinten-

Bihang till riksdagens protokoll 1938. 1 saml. Nr 205.

dentsämbetet (numera byggnadsstyrelsen). I skrivelse den 14 september 1934 hemställde kungl. teaterns styrelse om utverkande av ett belopp av 484 000 kronor till värme- och ventilationsanläggningar i operabyggnaden samt om anvisande därav för budgetåret 1935/36 av 120 000 kronor. Vid skrivelsen var fogad en genom byggnadsstyrelsens försorg verkställd, den 29 augusti 1934 daterad utredning om det alltifrån operabyggnadens tillkomst år 1898 i bruk varande värme- och ventilationssystemet.

Utredningen gav vid handen, att de befintliga värme- och ventilationsanläggningarna i stort sett borde förnyas, varjämte även de sanitära anläggningarna och brandpostledningarna måste ersättas med nya. Kostnaderna för ifrågavarande ändamål ävensom för anordnande av en ny dusch invid klädlogerna i andra radens plan samt ett nytt duschrum inom brandmästarens bostad beräknades av byggnadsstyrelsen på följande sätt:

Värmeledning och ventilation	kronor	226 000	
Sanitetsanläggning	»	102 000	
Brandpostledningar	»	20 000	kronor 348 000
Byggnadsarbeten	»		104 000
Entreprenadhandlingar, byggnadsledning samt kontroll över byggnadsarbetena	»		13 000
Oförutsedda utgifter	»		19 000
			Summa kronor 484 000.

Kostnaderna borde uppdelas på tre budgetår med 120 000 kronor under första, 200 000 kronor under andra och 164 000 kronor under tredje budgetåret.

Vid anmälan av förevarande fråga i 1936 års åttonde huvudtitel, punkten 66, anförde jag, att det icke syntes vara försvarligt att ytterligare ett budgetår dröja med åtgärder för att sätta värme- och ventilationsanläggningarna inom operabyggnaden i tillfredsställande skick. Då de beräknade kostnaderna syntes mig höga, förutsatte jag, att byggnadsstyrelsen toge under övervägande möjligheterna av att reducera det sammanlagt erforderliga anslagsbeloppet till förslagsvis 400 000 kronor. På min hemställan föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för budgetåret 1936/37 för ändamålet anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Riksdagen, som biföll Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, underströk i skrivelse nr 8/1936 mitt ovannämnda uttalande.

I skrivelse den 9 september 1936 hemställde byggnadsstyrelsen om anvisande för berörda ändamål för budgetåret 1937/38 av ytterligare ett belopp av 170 000 kronor. Byggnadsstyrelsen anförde härvid bland annat, att styrelsen, som givetvis funne synnerligen angeläget att till det yttersta nedbringa kostnaderna, emellertid icke såge sig i stånd att för det dåvarande framlägga

en kostnadstablå, som understeg styrelsens ursprungliga beräkning. Vid äskandet av anslag för budgetåret 1938/39, då sista delen av arbetena beräknades komma till utförande och bindande avtal låge till grund för beräkningarna, kunde däremot kostnadsbeloppet slutligt angivas.

Vid anmälan av frågan i 1937 års åttonde huvudtitel, punkten 60, framhöll jag, att byggnadsstyrelsens framställning gäve vid handen, att styrelsen hade sin uppmärksamhet riktad på önskvärdheten av att kostnaderna för ifrågavarande anläggningsarbeten nedbringades under det ursprungligen beräknade kostnadsbeloppet. Med hänsyn härtill och då det av tekniska skäl syntes vara svårt att för det dåvarande precisera de totala kostnaderna för arbetet, borde med prövningen av det belopp, som staten sammanlagt borde anslå för ändamålet, anstå, till dess styrelsen äskade anslag för budgetåret 1938/39. I enlighet med mitt därom framställda förslag äskade Kungl. Maj:t för budgetåret 1937/38 för ifrågavarande arbeten ett reservationsanslag av 170 000 kronor. Riksdagen biföll detta förslag.

I skrivelse den 19 april 1937 har *byggnadsstyrelsen* anfört huvudsakligen följande.

Arbetet med uppgörande av konstruktionsritningar m. m. rörande ifrågavarande anläggningar hade fortgått under vintern 1936—37 genom Wilhelm Dahlgrens konstruktionsbyrå, som under arbetets gång samrått med styrelsens sakkunnige på värme- och sanitetstekniska området, vilken i sin tur beträffande utformningen av panncentralen rådgjort med styrelsens värmetekniska avdelning. För de med rörinstallationerna förenade elektriska anläggningarna hade styrelsen anlitat civilingenjören R. H. Wahlström.

Beträffande värme- och ventilationsanläggningarna hade såväl konstruktören och hans medhjälpare som styrelsens sakkunnige på området vid flera tillfällen gjort noggranna undersökningar för att utröna de nuvarande anläggningarnas funktion: bland annat hade temperaturmätningar verkställt under pågående föreställningar. Jämsides härmed hade teaterstyrelsen föranstaltat om undersökningar genom sin personal. Vid de sålunda verkställda proven och undersökningarna hade konstaterats, att anläggningarna icke blott måste förnyas på grund av förrostning och annan förslitning, utan även att de i åtskilliga avseenden måste ersättas med anordningar av modernare konstruktion, om ett tillfredsställande resultat skulle ernås.

För att minska driftkostnaderna hade det befunnits lämpligt, att varmvattenbatterierna i salongens ventilationsrum försåges med separata pumpar, enär vattnet i dessa batterier blott behövde cirkulera omkring fem timmar per dygn.

Delvis till följd av den mera genomgripande ändringen av värme- och ventilationsanläggningarna måste nya distanstermometrar anskaffas. Det vore också meningen, att avläsningen av lufttillförsel och temperatur skulle ske centralt från det ombyggda och moderniserade pann- och maskinrummet. De elektriska installationerna i samband med manövreringsanordningarna för ventilationssystemet hade därjämte befunnits i behov av fullständigt utbyte.

Vid uppgörandet av konstruktionsritningarna för de sanitetstekniska anläggningarna hade från kungl. teaterns styrelse framställts önskemål dels om anordnande av 7 stycken nya duschrum, dels om utökning av 4 stycken gamla duschrum.

Det hade därjämte befunnits vara nödvändigt att för varmvattenförsörjningen inom byggnaden anordna en ny varmvattenberedare med betydligt högre kapacitet än den gamla, och vore detta fallet, även om nya duschrum icke skulle komma till utförande.

Vid de undersökningar, som företagits i samband med uppgörandet av konstruktionsritningar för de elektriska installationerna, hade det visat sig, att dessa installationer i åtskilliga delar vore bristfälliga. En omläggning av stora delar av desamma vore därför i detta sammanhang ofrånkomlig. Bland annat utgjordes flertalet elektriska ledningar i källaren av blanka oisolerade kopparledningar, vilka givetvis vore riskabla såväl ur brandsynpunkt som med hänsyn till fara för strömavbrott samt skador vid arbeten, som måste utföras i ledningarnas närhet, exempelvis å närbelägna rörledningar. Vad brandfaran beträffade vore att märka, att ifrågavarande ledningar delvis vore kringklädda med skyddstrummor av trä, en anordning som sedan länge ansetts synnerligen olämplig. Därjämte hade det befunnits, att åtskilliga ledningsknippen vore så dragna, att de i större utsträckning än vad som vid den preliminära utredningen kunde beräknas, komme att hindra installationen av nya rörledningar.

Beträffande den nya panncentralen, vilken av tekniska skäl ej kunde utföras förrän under sista etappen, således enligt den tidigare uppgjorda arbetsplanen först år 1939, vore denna konstruerad efter samråd med byggnadsstyrelsens värmetekniska avdelning, varvid särskild hänsyn tagits till angelägenheten av att driften komme att bliva så ekonomisk som möjligt. Avsikten vore sålunda att använda olja såsom bränsle, varigenom personalen kunde reduceras med två man. De avsedda pannornas konstruktion vore emellertid sådan, att en övergång från oljeeldning till eldning med koks eller ved vid behov lätt kunde låta sig göra utan nämnvärda kostnader.

På grundval av de upprättade konstruktionsritningarna och beskrivningarna hade byggnadsstyrelsen från ett flertal olika entreprenörer infordrat anbud å de olika anläggningarna såsom panncentralanläggningen, värmeledningsanläggningarna, de sanitära installationerna, brandpostledningarna, ventilationsanläggningarna, de elektriska installationerna samt byggnadsarbetena ävensom å oljeeldningsanläggningen. Dessa anbud upptoge i åtskilliga fall alternativa utföranden.

Flertalet anbudsgivare hade emellertid antingen i själva anbudet eller ock i särskilda skrivelser avgivit reservationer beträffande dels tiderna för arbetenas färdigställande dels storleken av anbudssummorna med hänsyn till befarade ytterligare materialprisstegringar ävensom ökade arbetskostnader för de senare etapperna.

Byggnadsstyrelsen ansåge sig emellertid icke för det dåvarande böra träffa något avgörande om antagande av de införskaffade anbudet beträffande vare sig rörledningsarbeten eller andra arbeten, då de i anbudet avsedda arbetena skulle draga väsentligt högre kostnader, än vad statsmakterna tidigare förutsett. Härtill komme att det, med hänsyn till att avtalsuppgörelse inom byggnadsfacket då ännu icke träffats, överhuvudtaget vore uteslutet att under sommaren 1937 medhinna några mera omfattande arbeten beträffande här avsedda anläggningar.

Med hänsyn till de sålunda angivna förhållandena ifrågasatte byggnadsstyrelsen, om icke igångsättandet av ifrågavarande installationsarbeten m. m. borde få i huvudsak anstå till ett kommande år och att en ny plan för arbetets bedrivande borde uppgöras. Med anledning av de reservationer, som anbudsgivarna avgivit, syntes det styrelsen nämligen önskvärt, att nya anbud infordrades å arbetena för varje etapp för sig. Entreprenadhandlingarna måste till följd härav i viss mån omarbetas. Ett uppskjutande av arbetena kunde visserligen tänkas komma att medföra ökade kostnader på grund av ytterligare stegrade material- och arbetspriser, men å andra sidan kunde genom att infordrandet av anbud skedde för varje etapp av arbetena, allteftersom dessa skulle komma till utförande, kostnaderna av anbudsgivarna säkrare bedömas, så att några större riskmarginaler icke behövde beräknas.

Operastyrelsen hade under hand ställt i utsikt, att respektive tidsterminer för arbetenas utförande skulle kunna förlängas till $2\frac{1}{2}$ å 3 månader varje sommar genom spelterminens avkortning på våren.

I samband med omarbetningen av entreprenadhandlingarna och uppgörandet av en ny arbetsplan borde frågan om det alternativt föreslagna ventilationssystemet för salongen tagas under förnyat övervägande.

På samma gång byggnadsstyrelsen för Kungl. Maj:t anmälde ovan angivna ändrade förhållanden beträffande utförandet av ifrågavarande arbeten meddelade styrelsen, att såvitt Kungl. Maj:t icke annorlunda beslöte, det ytterligare utredningsarbete, som enligt vad ovan framhållits vore erforderligt, komme att av styrelsen så bedrivs, att styrelsen bleve i tillfälle att i vederbörlig ordning avgiva ett ändrat förslag i frågan, så att detsamma kunde framläggas för 1938 års riksdag. Byggnadsstyrelsen framhöll i detta sammanhang, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke kostnaden för oljeeldningsanläggningen borde bestridas av lotterimedel, eftersom denna anläggning skulle komma att medföra minskade driftkostnader för teaterbolaget.

Med skrivelse den 15 februari 1938 har *byggnadsstyrelsen* härefter framlagt resultatet av sitt ytterligare utredningsarbete beträffande förevarande fråga och härvid anfört bland annat följande.

I enlighet med vad i skrivelsen den 19 april 1937 anförts, hade byggnadsstyrelsen låtit respektive konstruktörer verkställa erforderliga omarbetningar av ritningar och entreprenadhandlingar, vilka anpassats efter en reviderad arbetsplan, som emellertid fortfarande i huvudsak avsåge arbetenas utförande i tre etapper, omfattande en arbetstid av omkring 3 månader varje år, 1938, 1939 och 1940. Därvid hade också frågan om ventilationssystemet tagits under förnyat övervägande. I samband därmed hade styrelsens sakkunnige å värme- och sanitetstekniska området, civilingenjören Erik O. Jonsson beretts tillfälle att under juni månad 1937 i Berlin studera dylika anläggningar i Staatliches Schauspielhaus och Kroll-Oper.

På grundval av de av honom därvid gjorda iakttagelserna hade Wilhelm Dahlgrens konstruktionsbyrå i samråd med nämnde sakkunnige utarbetat ett nytt förslag till ventilationsanläggningen. Det tidigare ifrågasatta alternativet med ventilation uppifrån hade därvid frångåtts. Tillförseln av friskluft till salongen avsåges sålunda nu komma att ske samma vägar och i samma kanaler och öppningar, som i den befintliga anläggningen, men systemet med uppvärming och blandning av luften i de olika varm- och blandningsrummen skulle slopas och ersättas med ett i källaren förlagt centralt renings- och

uppvärmningsaggregat, varifrån luften skulle framdrivas med fläkt. Därjämte bereddades möjlighet till att framdeles anordna ett s. k. konditioneringsaggregat, där luftens fuktighetsgrad kunde regleras. För luftens rening och befuktning saknades nu särskilda anordningar. Vissa av de befintliga tekniska anläggningarna i de nyssnämnda varm- och blandningsrummen skulle emellertid bibehållas — med undantag av de förslitna värmebatterierna — men inblåsningsöppningarna under stolarna i salongen måste förses med nya galler av sådan konstruktion, att jämnare hastighet och bättre spridning av luften erhöles. Till förbättring av ventilationen i salongens övre del komme friskluft att inblåsas även i öppningar vid taket i tredje övre raden, för vilket ändamål erforderliga trummor skulle dragas i de till nämnda rad hörande kapprum, och inblåsningsöppningar anordnas. Den nuvarande anordningen för luftens utsugning ovanför salongskronan skulle bibehållas.

Scenen, som praktiskt taget nu saknade friskluftstillförsel, skulle förses med särskild anläggning härför, varigenom möjlighet vunnes att balansera lufttrycken i salong och scen mot varandra. Det besvärande drag, som vid scenridåns upphissande nu gjorde sig starkt gällande i orkesterdiket och som påtalats av bland annat yrkesinspektören, beräknades härigenom kunna elimineras.

Ovannämnda modernisering av ventilationsanläggningarna för salong och scen vore avsedd att verkställas under sista etappen i samband med panncentralens ombyggnad. Liksom redan förut nämnts, måste nya distanstermometrar anskaffas, delvis till följd av den mera genomgripande ändringen av värme- och ventilationsanläggningarna. Det vore också nu meningen, att avläsning av lufttillförsel och temperatur skulle ske centralt från den ombyggda och moderniserade maskincentralen, varigenom ventilationsanläggningens effektivitet och driftsekonomi lättare kunde kontrolleras.

Beträffande de elektriska installationerna borde särskilt understrykas, att de ytterligare undersökningar, som företagits, gåve vid handen, att en omläggning i den utsträckning, som nu avsåges, vore oundgängligen nödvändig både ur brandfaresynpunkt och med hänsyn till risk för strömavbrott. Det borde kanske också betonas, att någon anledning till undersökning av dessa ledningar i samband med den första utredningen beträffande rörinstallationerna icke förelegat, utan att de nu uppdagade bristfälligheterna i de elektriska installationerna icke röjts förrän i samband med undersökningarna för uppgörande av entreprenadhandlingarna, då rörledningarnas lägen och inpassning i detalj skulle fixeras.

I detta sammanhang torde böra nämnas, att vederbörande konstruktör vid de sålunda numera företagna undersökningarna funnit, att icke blott ifrågasvarande elektriska huvudledningar vore bristfälliga utan även att ledningsnätet i övrigt i byggnaden vore i sådant skick, att en omdragning av det samma torde behöva verkställas om ett antal år. Det syntes dock troligt, efter vad man nu kunde bedöma, att dessa senare ledningsarbeten i huvudsak kunde anstå 10 å 15 år.

På grundval av de sålunda reviderade och delvis omarbetade entreprenadhandlingarna och ritningarna hade byggnadsstyrelsen nu infordrat anbud beträffande de anläggningar och installationer, som måste komma till utförande under första etappen, sålunda under sommaren 1938, nämligen

1) salongshusets värmeledningsanläggning, sanitetstekniska installationer, ventilationsanläggningen (med undantag av själva salongen) och elektriska installationer.

- 2) samtliga brandpostledningarna inom hela byggnaden,
- 3) huvudledningarna, såväl rörledningarna som elektriska ledningarna inom scenhusets källarvåning,
- 4) installation av två stycken pumpar och en motströmsapparat i panncentralen,
- 5) installation av expansionskärl å scenvinden, samt
- 6) för här nämnda anläggningar och installationer erforderliga byggnadsarbeten.

De inkomna anbuden upptog i åtskilliga fall alternativa utföranden.

Beträffande de sanitetstekniska installationerna avsåges sålunda i huvudförslaget, att samtliga kallvattenledningarna skulle utföras med kopparrör. Skulle dessa ledningar, som till stora delar låge dolda i slitsar, utföras med galvaniserade järnrör, skulle kostnaderna för denna anläggning minska med endast 2 400 kronor.

Beträffande brandpostledningarna omfattade huvudförslaget omläggning av de grövre ledningarna med gjutna järnrör och klenare ledningar med galvaniserade heltjocka muffrör. Anbuden avsåge, dels att ledningarna i sin helhet utfördes i koppar och dels att ledningarna endast i de delar, som vore förlagda i slitsar, utfördes i koppar, under det att friliggande ledningar utfördes av järnrör. Även om hänsyn togs till kostnaderna för framtida underhåll vore det sistnämnda alternativet det mest ekonomiska, enär ledningarnas utförande i deras helhet i koppar skulle betinga en merkostnad av icke mindre än 47 000 kronor.

Sedan byggnadsstyrelsen i september 1936 gjort den framställning till Kungl. Maj:t, som legat till grund för den av Kungl. Maj:t i förevarande fråga till 1937 års riksdag avlåtna propositionen, hade priserna på såväl rörlednings- och elektriska ledningsarbeten som byggnadsarbeten avsevärt stegrats. Redan i sin skrivelse den 19 april 1937 hade styrelsen framhållit, att priserna på rörlednings- och elektriska ledningsarbeten stigit med omkring 20 procent och att priserna på byggnadsarbeten stigit med omkring 15 procent. Sedan dess hade emellertid ytterligare prisstegringar inträffat, vilket förhållande medfört, att kostnaderna enligt de nu föreliggande anbuden över lag ganska väsentligt överstege de belopp, som styrelsen angivit i sin skrivelse den 19 april 1937. Enligt nu uppgjorda beräkningar borde hela kostnaden uppskattas till 940 000 kronor, varav 315 000 kronor belöpte på första etappens arbeten, som borde utföras instundande sommar och å vilka bindande anbud förelåge, 241 000 kronor på den andra etappens och 384 000 kronor på den tredje etappens arbeten. Kostnaderna för de två senare etapperna vore approximativt uppskattade. Byggnadsstyrelsen beräknade kostnadernas fördelning på följande sätt:

	Första etappen (salongs- huset)	Andra etappen (scen- huset)	Tredje etappen (pann- central, ventilation)	Summa
	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor
Panncentralanläggning.....	—	—	122 000	122 000
Värmeledning.....	47 200	43 000	17 000	107 200
Ventilationsanläggning.....	2 270	4 000	66 000	72 270
Sanitetstekniska anläggningar, exklusive duschrum	40 460	66 500	—	106 960
Brandpostledningar	25 790	—	—	25 790
Elektriska installationer, exklusive led- ning för duschrum:				
Starkströmsanläggning.....	39 500	12 000	13 500	65 000
Svagströmsanläggning	—	—	18 000	18 000
Byggnadsarbeten, exklusive duschrum..	79 500	55 000	75 000	209 500
Konstruktionsarvode och kontroll (rör)	22 350	4 000	5 000	31 350
Konstruktionsarvode och kontroll (elektr.)	4 000	2 500	2 500	9 000
Arkitekturavode och byggnadskontroll ..	6 500	4 000	4 000	14 500
Arkivden för undersökningar och omar- betning av entreprenadhandlingarna, maskinskrivning och kopior	9 300	1 200	1 000	11 500
Omtubning av befintlig ångpanna	1 550	—	—	1 550
Omflyttningskostnader och rengöring ..	3 500	3 500	1 000	8 000
Elektriskt ljus och vatten	1 000	1 000	1 000	3 000
Oförutsedda utgifter	28 580	18 800	32 500	79 880
Kostnader för nya och ändrade duschrum	—	22 000	—	22 000
Oljeeldningsanläggning	—	—	22 000	22 000
Vakthållning	3 500	3 500	3 500	10 500
Summa kronor	315 000	241 000	384 000	940 000.

En jämförelse med den ursprungliga kostnadsutredningen av år 1934 ger följande resultat:

	År 1934 be- räknade kost- nader	År 1938 be- räknade kost- nader	Ökning i förhållan- de till 1934 års beräkningar
	Kronor	Kronor	Kronor
Rörledningsinstallationer	348 000	465 570	117 570
Byggnadsarbeten	88 960	209 500	120 540
Elektriska stark- och svagströmsin- stallationer m. m.	7 040	92 000	84 960
Omflyttning av inventarier samt ren- göringar	8 000	8 000	—
Entreprenadhandlingar, byggnadsled- ning samt kontroll	13 000	26 000	13 000
Omtubning av befintlig ångpanna	—	1 550	1 550
Elektrisk belysning och vattenför- brukning under byggnadstiden ..	—	3 000	3 000
Vakthållning	—	10 500	10 500
Oförutsedda utgifter.....	19 000	79 880	60 880
Oljeeldningsanläggning.....	—	22 000	22 000
Nya och ändrade duschrum	—	22 000	22 000
Summa kronor	484 000	940 000	456 000.

Enligt den tidigare utredningen innefattade byggnadsarbetena, sammanlagt beräknade till 104 000 kronor, endast vanliga håltagnings- och efterlaggningsarbeten för utbyte av installationer (88 960 kronor), reparation och delvis omläggning av elektriska ledningar i samband med håltagningsarbeten

(7 040 kronor) samt kostnader för omflyttning av inventarier ävensom rengöringar (8 000 kronor). Det nu föreliggande förslaget avsåg håltagnings- och efterlagningsarbeten jämte byggnadsarbeten för filter och fläktkammare i källaren, nytt fläktrum för scenen, friskluftstrummor för salongens övre del, utbyte av cirka 1 100 galler under stolarna i salongen, ombyggnad av fläktkammare å vinden, ny fläktkammare med trummor i scenhusets tak, ombyggnad av pumprum, rum för maskinpersonal, verkstadsrum, utrymme för oljetankar, fundament för nya fläktar och pumpar, 23 nya skåp för elektriska centraler och brandposter samt byggnadsarbeten för nya elektriska installationer m. m.

Arbetet med omtubning av befintlig ångpanna hade utförts år 1937, då detta visat sig nödvändigt för undvikande av driftavbrott.

Vakthållning ansåges efter samråd med brandchefen böra uppehållas såväl dag som natt, varigenom brandförsäkring bleve obehövlig.

Kostnadsökningen för samtliga rörledningsinstallationer motsvarade omkring 34 procent, vilken ökning enligt utlåtande av rörledningskonstruktören befunnits skälig, huvudsakligen med hänsyn till stegrade materialpriser och ökade arbetslöner.

Den ökade kostnaden för byggnadsarbetena innefattade såväl inträffade prisstegringar som de kostnader, som bleve en följd av ovan angivna ytterligare byggnadsarbeten såsom anordnande av åtskilliga utrymmen för värme och ventilation samt lufttrummor m. m.

Såsom förut antytts, fortsätter byggnadsstyrelsen, hade anbud infordrats från ett flertal firmor inom varje fack å de arbeten, som enligt det föreliggande nya förslaget vore avsedda att komma till utförande under den första etappen och under innevarande år. På grundval av de för statsverket förmånligaste av de sålunda införskaffade anbuden hade kostnaderna för innevarande års arbeten beräknats till 315 000 kronor.

För ändamålet disponerade byggnadsstyrelsen emellertid icke mer än de för budgetåren 1936/38 anvisade anslagsbeloppen å sammanlagt 270 000 kronor, varför ett ytterligare belopp på 45 000 kronor krävdes för genomförandet av den första etappens arbeten. Skulle sistnämnda tilläggsbelopp icke kunna erhållas under nästkommande budgetår, nödgades byggnadsstyrelsen uppskjuta vissa i den första etappen ingående arbeten. I detta avseende finge byggnadsstyrelsen framhålla, att såväl brandpostledningarna som de elektriska installationsarbetena ovillkorligen måste komma till utförande under innevarande år. Vad de sanitetstekniska anläggningarna beträffade, vore dessa enligt rörledningskonstruktörens uppgift så förrostade, att även arbetena beträffande dessa anläggningar borde utföras innevarande år. Den anläggning, som i nödfall skulle kunna uppskjutas till nästa år, vore den nya värmeledningsanläggningen. Det torde emellertid böra framhållas, att byggnadsarbetena för de sanitetstekniska anläggningarna och värmeledningsanläggningen i åtskilliga delar vore gemensamma, varför ett utförande av dessa anläggningar under olika år skulle medföra en dubbelring av en del av byggnadsarbetena samt av skyddsanordningar och rengöringar, varigenom onödiga, relativt höga extra kostnader skulle uppstå. Därjämte borde framhållas, att den nu föreslagna fördelningen av arbetena på de olika etapperna verkställdes jämväl med hänsyn till en lämplig avvägning av arbetenas omfattning under respektive år. En ändring av ar-

betsplanen, genom att arbetena med den nya värmeledningsanläggningen skulle uppskjutas till ett kommande år, kunde sålunda även komma att medföra den olägenheten, att andra etappens arbeten måhända icke kunde i sin helhet hinna utföras under samma arbetsetapp. Det syntes byggnadsstyrelsen därför synnerligen önskvärt, att det erforderliga tilläggsbeloppet å 45 000 kronor för den första etappens arbeten ställdes till byggnadsstyrelsens förfogande under nästkommande budgetår.

I detta sammanhang finge byggnadsstyrelsen framhålla, att styrelsen, för att de i den första etappen ingående arbetena skulle hinna att utföras under innevarande års arbetsperiod, redan måst kontraktera vissa installationsarbeten. Detta vore förhållandet med dels brandpostledningarna, vilka krävde långa förberedande arbeten med uppgörande av modeller och gjutning av metallstycken och flänsar, som inginge i anläggningen, dels inläggandet av nya belysningskablar i källaren, vilket arbete av praktiska skäl måste verkställas, innan övriga i den första etappen ingående arbeten igångsattes. Vad dessa senare arbeten beträffade, vore anbud jämväl å dessa antagna, dock med förbehåll att slutligt besked rörande beställningarna skulle lämnas före den 30 mars 1938. Det vore därför mycket angeläget, att byggnadsstyrelsen före sistnämnda dag erhöle meddelande, huruvida det erforderliga tilläggsbeloppet å 45 000 kronor för de i den första etappen ingående arbetena kunde påräknas för nästkommande budgetår.

Vad beträffade de i den andra etappen ingående arbetena, vilka beräknades draga en sammanlagd kostnad av 241 000 kronor, vore dessa avsedda att utföras under den arbetsperiod, som infölle i slutet av budgetåret 1938/39 och i början av budgetåret 1939/40. Med hänsyn härtill torde ett belopp av 150 000 kronor böra vara tillgängligt under förstnämnda budgetår för utförande av den andra etappens arbeten. För budgetåret 1938/39 skulle alltså ett sammanlagt belopp av 195 000 kronor, utöver hittills anvisade 270 000 kronor, behöva stå till byggnadsstyrelsens förfogande.

I samband med den nu verkställda utredningen rörande ovannämnda arbeten hade kungl. teatern i skrivelser den 5 och 14 februari 1938 till byggnadsstyrelsen framställt önskemål rörande vissa ytterligare ändrings- och inredningsarbeten m. m. inom operabyggnaden.

Byggnadsstyrelsen hade icke varit i tillfälle att verkställa någon närmare utredning rörande de sålunda ifrågasatta arbetena, men en approximativ kostnadsberäkning hade givit vid handen, att desamma skulle draga nedan angivna kostnader.

Anordnande av ny repetitionssal jämte kostymmagasin å kronvinden	kronor	65 000
Anordnande av en hiss till 2 och 3 raden (i 3 radens norra trappuppgång)	»	95 000
Avskiljande av sidoutrymmen i parkettens kapprum (för möjliggörande av tillstånd till tobaksrökning i de sålunda anordnade rummen)	»	7 000
Inläggning av nytt furugolv jämte linoleummatta på parketten	»	10 000

Anordnande av nytt attributmagasin i regleringsrum å källarbotten	kronor	3 000
Anordnande av material- och klädrum för städningsspersonalen	»	10 000
Anordnande av toaletterum för snickare-, målare- och skräddareverkstäderna samt lokal för färgning av tyg	»	10 000
Anbringande av varmluftsfläktar för torkning av dekorationer	»	5 000
Insättande av nya maskinerier för fondhiss och kulisshiss	»	30 000
Summa kronor		235 000.

Utöver ovan angivna arbeten hade från kungl. teaterns sida framhållits, att det vore synnerligen önskvärt, om en undersökning verkställdes rörande möjligheterna att utvidga fönstren i de av operakonsliet disponerade övre våningarna. Ett dylikt ingrepp i byggnadens fasad måste emellertid noga övervägas och utredas, innan byggnadsstyrelsen kunde fatta ståndpunkt till förslaget genomförande, och förrän så skett kunde icke heller kostnaderna för behövliga arbeten beräknas.

Övriga av kungl. teatern sålunda ifrågasatta ytterligare arbeten ville byggnadsstyrelsen för sin del förorda såsom behövliga och lämpliga, men för kostnadernas säkrare bedömande erfordrades en mera ingående utredning. Därest dessa arbeten helt eller delvis skulle genomföras, vore det givetvis önskvärt, att detta skedde i samband med verkställandet av de i detta ärende ifrågakomna arbetena rörande värme- och ventilationsanläggningarna inom operabyggnaden m. m. med hänsyn till såväl den avkortning av spelterminerna vid operan, som vore avsedd att genomföras med anledning av sistnämnda arbeten, som ock i viss mån det samband, som de av kungl. teatern nu ifrågasatta ytterligare arbetena hade med de rörledningsarbeten, som vore avsedda att komma till utförande. Emellertid torde de ifrågasatta ytterligare ändrings- och moderniseringsarbetena icke till någon del kunna komma till utförande innevarande år, utan dessa måste i varje fall anstå till tiden för utförandet av den andra, respektive tredje etappen av installationsarbetena. Under innevarande år syntes däremot frågan rörande dessa ändrings- och moderniseringsarbeten böra närmare utredas, så att erforderliga entreprenadhandlingar rörande desamma kunde upprättas i och för infordrande av anbud redan omkring årsskiftet 1938—39 beträffande de arbeten, som lämpligen borde utföras under sommaren 1939. Denna utredning syntes böra verkställas av byggnadsstyrelsen i samråd med kungl. teaterns styrelse även i vad avsåge de ifrågasatta varmluftsfläktarna för torkning av dekorationer samt ombyggnaden av fond- och kulisshissarna, churu dessa arbeten icke kunde sägas hänföra sig till själva byggnaden utan till teaterns maskinella inredning.

Några särskilda anslagsmedel för budgetåret 1938/39 för de av kungl. teatern ifrågasatta ytterligare ändrings- och moderniseringsarbetena torde icke vara av behovet påkallade, om förutnämnda tilläggsbelopp å 195 000 kronor ställdes till byggnadsstyrelsens förfogande. Byggnadsstyrelsen kunde nämligen då även bestrida erforderliga kostnader för de behövliga utredningarna.

I anslutning till vad sålunda anförts har byggnadsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte *dels* föreslå 1938 års riksdag att för värme- och ventilationsanläggningar m. m. inom kungl. teaterns byggnad för budgetåret 1938/39 anvisa ett anslag å 195 000 kronor, *dels ock* uppdraga åt byggnadsstyrelsen att i samråd med kungl. teaterns styrelse verkställa utredning rörande ovan nämnda av kungl. teatern föreslagna ytterligare ändrings- och moderniseringsarbeten inom kungl. teaterns byggnad.

Departementschefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, beräknade byggnadsstyrelsen år 1934, att kostnaderna för ifrågavarande omändringsarbeten i operabyggnaden skulle belöpa sig till 484 000 kronor. Enligt numera verkställda undersökningar skulle erforderliga omändringsarbeten betinga en kostnad av 940 000 kronor. På grund av inträdda prisstegringar beräknar jag, att arbetena enligt 1934 års program för närvarande skulle hava betingat en kostnad av omkring 600 000 kronor. Omkring 340 000 kronor kunna alltså hänföras väsentligen till det förhållandet, att den tidigare utredningen varit ofullständig. Visserligen hava en del nya krav framkommit, såsom anordnande av ett större antal duschrum, införande av oljeeldning m. m., men dessa betinga dock en mindre del av den sist angivna kostnadssumman. Den större delen av ifrågavarande kostnadsökning förklaras därav, att de första undersökningarna tyvärr icke synas hava blivit utförda med tillbörlig grundlighet.

Då de arbeten, som av byggnadsstyrelsen numera kostnadsberäknats till 940 000 kronor, synas falla inom ramen för erforderliga underhålls- och förbättringsåtgärder, förutsätter jag, att de skola komma till utförande.

Vad beträffar medelsbehovet för nästkommande budgetår, inskränker jag mig till att tillstyrka, att anslag för nämnda budgetår anvisas för utförande av de anläggningar och installationer m. m., vilka hänföra sig till den första etappen i byggnadsprogrammet. Härtill kräves, då byggnadsstyrelsen beräknat kostnaderna för denna etapps arbeten till 315 000 kronor, utöver tidigare anvisade 270 000 kronor, ett belopp av 45 000 kronor.

Vid framläggandet av årets statsverksproposition har förutsatts, att några anslag i fortsättningen icke skola under riksstatsens åttonde huvudtitel anvisas till bestridande av kostnader för de kungl. teatrarnas verksamhet. Meningen är, att sådana kostnader, i den mån de icke täckas genom inkomster av annan art, skola bestridas medelst lotterimedel. Det skulle från denna utgångspunkt kunna ifrågasättas, om icke jämväl de för ifrågavarande ombyggnadsarbeten erforderliga medlen borde, i den mån de icke redan utgått av statsanslag, bestridas genom bidrag av lotterimedel. En sådan anordning har emellertid icke ansetts lämplig med hänsyn till det föreliggande utgiftsändamålets karaktär. Huruvida för arbeten, som äro av beskaffenhet att kunna nedbringa de löpande utgifterna för teaterverksamheten — exempelvis den planerade oljeeldningsanläggningen — lotterimedel böra tagas i anspråk, torde få bliva beroende på övervägande från fall till fall. Då de i

första byggnadsetappen ingående arbetena icke äro av sådan beskaffenhet, bör omförmälda anslag å 45 000 kronor anvisas under åttonde huvudtiteln.

Vad angår de följande etapperna av byggnadsprogrammet, synes det icke vara skäl att nu taga ställning till frågan om kostnadernas fördelning på vederbörande budgetår. Beträffande det av byggnadsstyrelsen ifrågasatta uppdraget att utreda de ytterligare ändrings- och moderniseringsarbeten, som av kungl. teaterns styrelse påyrkats, är jag icke beredd att taga ställning här-till, innan en mera ingående motivering av de ifrågasatta arbetenas behöv-lighet förebragts.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen,

att till *De kungl. teatrarna: Värme- och ventilationsanlägg-ningar i operabyggnaden m. m.* för budgetåret 1938/39 an-visa ett *reservationsanslag* av kronor 45 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter bi-trädde hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprin-sen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Tunberg.